

Welke plaats zal de boer - sociaal gezien - straks innemen in het totale Nederlandse bestel?

door Prof. Dr. E. W. HOFSTEE,

Hoogleraar aan de Landbouwhogeschool, Wageningen

Er is een tijd geweest – en deze ligt voor een groot deel van de Nederlandse boerenstand nog niet zo heel ver terug – dat de vraag, die in de titel van dit artikel wordt gesteld, bij de gemiddelde boer nauwelijks opkwam. Het agrarisch bedrijf was grotendeels zelfverzorgend en de contacten van de boer met zijn medemensen speelden zich vrijwel geheel af in zijn eigen buurt en dorp en onder zijn soortgenoten. Bij een jaarmarkt of kermis kwam men misschien een enkele maal in de stad en voor het verkopen van overschotten kwam men zo nu en dan in aanraking met kooplieden van elders, maar in het algemeen bleef de wereld buiten het dorp voor de boer vreemd en ver en voor zijn leven van iedere dag in wezen niet belangrijk.

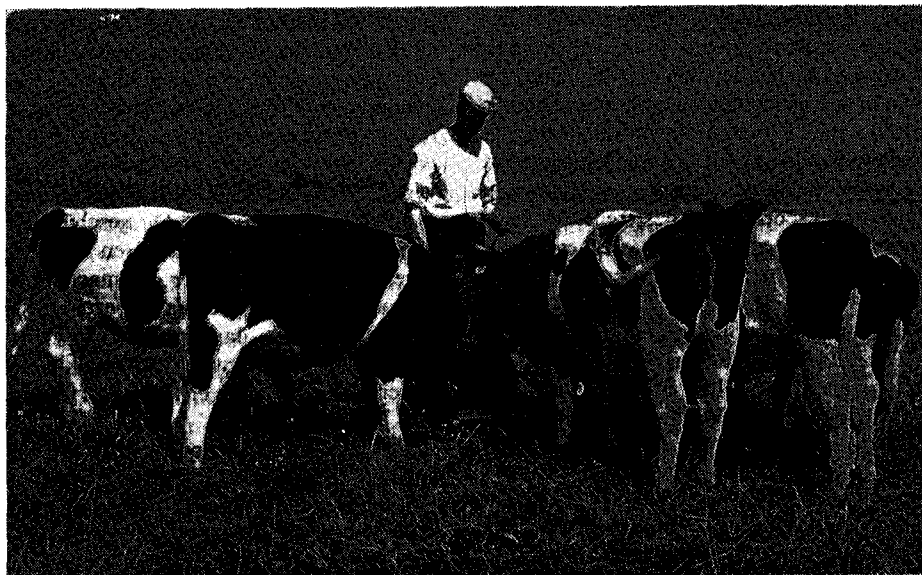
Deze tijd is voorgoed voorbij. In steeds toenemende mate raakt de boer ingeschakeld in het grote nationale geheel. De zelfverzorging is vrijwel verleden tijd; de boer is koper en verkoper in het groot geworden op de nationale en zelfs op de internationale markt. Het moderne verkeer, pers, radio en televisie dringen de buitenwereld steeds sterker aan hem op; hij komt voortdurend sterker in direct en indirect contact met de grote wereld om hem heen. Zijn kinderen vinden in toenemende mate een bestaan buiten de landbouw en buiten het platte-

land en zijn economisch wel en wee is een onderwerp geworden van landspolitiek, ja van Europese politiek.

De positie van de boerenstand

Zijn plaats in de totale nationale samenleving is hiermee tot een wezenlijke bestaansvraag voor de boer geworden. Welke positie het Nederlandse volk in zijn geheel aan de boerenstand toekent, hoe men deze als groep in het totaal van ons volk waardeert, voelt iedere boer op het ogenblik dagelijks aan den lijve. Het beeld, dat het Nederlandse volk van zijn boerenstand heeft, bepaalt in belangrijke mate hoe de afzonderlijke niet-agrariër de boer tegemoet treedt. Aangezien de boer deze niet-agrariër in de tegenwoordige maatschappij niet kan ontlopen, bepaalt dit beeld dat de laatste met zich om draagt, voor een belangrijk deel het plezier of verdriet dat de boer beleeft aan het contact met zijn medemensen. Dat hij dit contact lang niet altijd als plezierig ondervindt is bekend genoeg.

Deze publieke opinie ten opzichte van de boerenstand en zijn betekenis voor het nationale geheel, vindt bovendien onvermijdelijk zijn weerslag in de houding van verschillende politieke organen tegenover de verlangens van de boerenstand. De vaak

Jong zwartbont stamboekvee op het Kampereiland

weinig welwillende houding die door de niet-agrarische bevolking tegenover de materiële verlangens van de boeren wordt aangenomen, kan zijn uitwerking op degenen, die tenslotte mee hebben te beslissen over het welzijn van de boerenstand niet missen. Dat men zich in de leidende kringen van de agrarische bevolking steeds meer bewust is geworden van de betekenis die de kijk van de niet-agrariërs op de boerenstand heeft voor het welzijn van de landbouwende bevolking, blijkt uit de kortgeleden begonnen publicatie van een speciaal voor de niet-agrariërs bestemd tijdschrift over de Nederlandse landbouw door de drie centrale landbouworganisaties.

Drie punten

Vraagt men zich af welke omstandigheden bepalend zijn voor de plaats welke een bevolkingsgroep in het totale landelijke bestel inneemt, dan laten deze zich in drie punten samenvatten:

1. Het deel, dat de betreffende groep naar verhouding uitmaakt van de totale bevolking;
2. De geestelijke en materiële inbreng van deze groep in het totale economische, sociale en culturele leven van het volk;
3. De wijze waarop deze groep uitdrukking weet te geven aan haar prestaties en aan haar verlangens.

Het getal

Wat het eerste punt betreft, het spreekt wel vanzelf, dat de boerenstand – onder overigens dezelfde omstandigheden – naar verhouding een krachtiger positie inneemt in het nationale bestel als een groot deel van de bevolking in de landbouw werkzaam is. Bij deze uitspraak dient wel de nadruk te worden gelegd op het „onder overigens dezelfde omstandigheden.” In feite is het zo, dat de landen met hoge percentages in- de-landbouw-werkzamen tegelijkertijd de minder ontwikkelde landen zijn, waar niet alleen de boer in de regel in bijzonder slechte materiële omstandigheden verkeert, maar bovendien de bijkomende omstandigheden zodanig zijn, dat zijn positie ten opzichte van de andere bevolkingsgroepen vaak zeer ongunstig is. Dit laatste neemt echter niet

weg, dat aantalsverhoudingen onder bepaalde omstandigheden toch wel degelijk meespelen bij het bepalen van de plaats, die men in zijn gedachten en ook in het feitelijk spel der machtsverhoudingen aan de boeren toekent. In dit opzicht mag de boerenstand voor de toekomst echter nauwelijks nog enige verwachtingen koesteren. Al tientallen jaren loopt door de sterkere groei van de andere bevolkingsgroepen het percentage dat de boerenbevolking uitmaakt van de totale bevolking, terug. Omstreeks het midden van de vorige eeuw bestond nog ongeveer de helft van de Nederlandse bevolking uit boeren, maar ten tijde van de volkstelling van 1947 was dit percentage reeds teruggelopen tot ongeveer 20. Vooral sedert 1950 is het in versneld tempo verder gaan dalen, omdat niet alleen de agrarische bevolkingsgroep het tempo van de groei van de andere groepen niet meer kan bijhouden, maar zelfs een omvangrijke daling van de agrarische bevolking is gaan optreden, die nog steeds voortduurt en waarvan voorlopig het einde nog niet is te zien. Het is geenszins onmogelijk, dat over 25 jaar het aantal in-de-landbouw-werkzamen in Nederland nog slechts de helft zal bedragen van het huidige. Thans bedraagt de agrarische bevolking nog slechts ongeveer 12% van de totale beroepsbevolking. Zou de daling inderdaad nog geruime tijd voortgaan, dan zou misschien binnen afzienbare tijd de agrarische bevolking niet meer dan ongeveer 5% van de totale beroepsbevolking uitmaken.

Dit betekent, dat in de toekomst elk streven tot handhaving en versterking van de positie van de boerenstand in onze nationale samenleving, dat uit zou gaan van een op aantalsverhoudingen gebaseerde macht, bij voorbaat tot mislukking is gedoemd. Zo is bijvoorbeeld de gedachte tot het oprichten van een eigen agrarische partij, die soms in de boerenwereld nog weer opduikt, alleen om deze reden al een illusie. Men zou niet verder kunnen komen dan tot een splinterpartijtje, dat alleen de andere partijen, waarvan men het in wezen zal moeten hebben, tegen zich in het harnas zou kunnen jagen, zonder dat men iets bereikt. Ook andere

vormen van politieke actie, waarbij de boeren zich isoleren van de rest van de bevolking, zoals bijvoorbeeld de strijdmiddelen die de boeren in Frankrijk hebben toegepast, zullen – afgezien van andere overwegingen – de positie van de landbouwende bevolking in ons nationale bestel eerder verzwakken dan versterken. De geschiedenis leert, dat dergelijke acties alleen kans op succes hebben, wanneer er een macht achter staat, die ontzag in kan boezemen. Is die macht er niet, dan veroorzaken ze alleen ergernis bij de rest van de bevolking en hebben ze uiteindelijk een averechts gevolg.

Een dergelijke macht kunnen de boeren, gezien hun aantal, thans al niet meer opleveren en in de toekomst in het geheel niet meer. Hun aantal is reeds zo ver geslonken, dat het er voor hun positie in de samenleving eigenlijk weinig meer toe doet of dit nog verder slinkt. Het zou een onjuiste politiek van de boerenstand zijn aan de wens tot handhaving van eigen aantal, of tot vertraging van de vermindering van dit aantal, andere belangen van betekenis op te offeren.

De kwaliteit

De plaats die de boeren in de toekomst in onze nationale samenleving zullen innemen, zal niet meer worden bepaald door hun hoeveelheid, maar door hun kwaliteit. Wat deze kwaliteit betreft, voor de niet-agrarische wereld zal deze sterk spreken in de economische prestatie van de boer. Hierbij moet men er niet op rekenen, dat het argument, dat de boer de producent is van onze eerste levensbehoeften nog sterk aanspreekt. De mens is kort van geheugen en het feit, dat in de oorlog ons leven afhing van de voortbrengselen van onze eigen landbouw, zegt in wezen de gemiddelde niet-agrariër al niet veel meer. Hij is zich er goed van bewust en misschien zelfs te zeer van bewust, dat men voor agrarische producten zonder moeite terecht kan op de wereldmarkt en voor verschillende producten zelfs voor lagere prijzen dan hij in Nederland moet betalen. Ook het argument, dat de landbouw zoveel van haar producten

exporteert en daardoor een belangrijke de-
viezenbron is, doet het niet erg meer. Een
betoog in deze richting zal onmiddellijk de
vraag uitlokken, of degenen, die nu in de
landbouw werken, geen hoger bedrag aan
exportprodukten in de industrie zouden
kunnen voortbrengen, dan zij thans in de
landbouw doen. Dat het argument, dat de
landbouw als bron van werkgelegenheid
van belang is, thans - in tegenstelling tot
de dertiger jaren - elke waarde verloren
heeft, behoeft nauwelijks betoog.

Het enige argument, dat - dunkt me - thans
buiten de agrarische kring nog werkelijk in-
druk zou kunnen maken, is, dat de land-
bouw in Nederland uiterst doelmatig wordt
bedreven. Nu heerst bij de Nederlandse boe-
renstand vrij algemeen de overtuiging en
zeker niet zonder reden, dat onze land-
bouw, vergeleken met die van andere lan-
den, zich wel kan laten zien. Dit mag echter
geenszins aanleiding geven tot de gedachte,
dat alles zo goed is en we er nu wel zijn.
Nederland heeft veel goede boeren, maar
ook veel matige en ook nog heel wat slechte.
Het duidelijkste bewijs voor de grote
verschillen in kwaliteit van onze boeren
vormen de sterk uiteenlopende kostprijzen
van bedrijf tot bedrijf voor allerlei produk-
ten, o.a. de melk. Het is niet alleen voor de
boeren individueel, maar ook voor de boe-
rengroep als geheel, van belang, dat de
doelmatigheid van de bedrijfsvoering in de
landbouw zo hoog mogelijk wordt opge-
voerd. Het is voor de positie van de boeren
in de Nederlandse samenleving een eerste
eis, dat er met alle kracht naar wordt ge-
streefd, dat het agrarisch bestel zich zodanig
ontwikkelt, dat de landbouw zal zijn
opgebouwd uit bedrijven die een zo hoog
mogelijke netto-productie per man moge-
lijk maken en dat deze bedrijven worden
bemand met boeren, die over de capacitei-
ten beschikken om deze mogelijkheden te
verwerkelijken. Daarbij zal men zich ervan
bewust moeten zijn, dat hier geen sprake is
van een einddoel, dat men op een bepaald
ogenblik zal bereiken, waarna dan weer een
min of meer stabiele toestand zal optreden,
integendeel, een agrarisch bedrijf, dat wer-
kelijk aan de hoogste eisen voldoet, zal een
bedrijf zijn, dat steeds in een toestand van

verandering, verbetering en vernieuwing
verkeert.

De prestatie

Wil de Nederlandse boerenstand werkelijk
de economische prestatie opbrengen, die
zal worden verlangd, wanneer hij een
plaats van betekenis in de toekomstige
samenleving zal innemen, dan is het een
noodzaak dat het ontwikkelingsproces van
de boer zo hoog mogelijk wordt opgevoerd.
Het zal sommigen - misschien vooral de
genen, die nu in de landbouw werken -
wanneer ik hier de mening uitspeak, dat
deze verhoging van het ontwikkelingsniveau
van de Nederlandse boerenstand een
plaats moet worden gezocht in de vorming
van zijn technisch-landbouwkundige
vorming. Het zou me te ver gaan om hier
uitspraak te zetten, waaraan ik niet
aan toegevoegd ben. Het is slechts met de medede-
ling, dat de resultaten van het onderzoek
erop wijzen dat een algemeen ontwikkelings-
proces voor de boeren van een moderne
boer, die goede bedrijven wil hebben,
waaraan waarschijnlijk belangrijker is dan
een algemeen ontwikkelingsproces, waaraan
slechts een geringe algemene ontwikkeling
ten grondslag kan liggen. Inzake is de lagere
landbouwkundige vorming van de pogingen
tot verbreding van het ontwikkelingsproces
nu een veranderde instelling. Voor de boer
- en niet alleen voor de boer - van de toe-
komst is minstens een school of drie
jaar HBS en daarop volgend een middel-
bare landbouwschool noodzakelijk, wil hij
zijn bedrijf leiden, zoals men van hem zal
verwachten.

Contact met de buitenwereld

En hiermee kom ik dan meteen tot het vol-
gende punt. Wil de boer in de toekomst in
het maatschappelijk bestel een plaats inne-
men, die hem de erkenning geeft, die hij
verlangt, dan zal de boer uit zijn eigen we-
reld moeten treden en werkelijk moeten
gaan leven temidden van de andere Neder-
landers. Nog steeds is de boerenwereld een
wereldje apart, ook al is de aanraking met
buitenwereld veel sterker geworden. Men
zoekt zijn vrienden onder zijn beroepsge-

noten, men trouwt onder elkaar, men heeft zijn eigen onderwerpen van gesprek en men vindt zich anders dan anderen. Niet alleen zal dit in de praktijk in de toekomst moeilijk meer zijn vol te houden, gezien het steeds intensievere verkeer en de vooral naar verhouding steeds kleinere groep die de boeren van de totale bevolking uitmaken, maar als men het zou trachten te doen, zou men de eigen positie schaden. Slechts door in een intensief en open contact met de buitenwereld te verkeren kan de boer bereiken, dat deze buitenwereld hem en zijn werk leert kennen en waarderen. Men spreekt op het ogenblik veel over „public relations” en ik noemde reeds het nieuwe blad, dat de drie C.L.O.’s hebben gesticht om deze „public relations” te verbeteren. Maar de taak om aan deze betere betrekkingen met de buitenwereld bij te dragen is niet een zaak, die men aan zijn organisatie kan overlaten. Elke boer afzonderlijk heeft hierin een belangrijke functie en hij kan deze alleen vervullen als hij de buitenwereld naar zich toetrekt en zelf naar die buitenwereld trekt. Hij zal de meerdere contacten met de buitenwereld, die uit de moderne verhoudingen voortvloeien, niet lijdelijk moeten ondergaan en ze misschien zelfs proberen te vermijden, hij zal ze bewust moeten zoeken. Hiervoor zal het nodig zijn, dat de boer zich aanpast. Hij zal interesse moeten tonen voor en kennis moeten hebben van hetgeen anderen buiten zijn eigen kring bezighoudt. Hij zal voor de buitenwereld een goede gesprekspartner moeten zijn. Hij zal niet genooddaakt moeten zijn het zwijgen ertoe te doen als het onderwerp van gesprek afwijkt van datgene wat zich in zijn eigen, enge omgeving afspeelt. En hier raken we dan opnieuw de kwestie van de aard en het peil van de ontwikkeling van de boer. Wil de boer werkelijk in het grote geheel van het Nederlandse volk meepraten op zo’n wijze, dat zijn stem meetelt, dan zal hij een zo goed mogelijke algemene ontwikkeling moeten hebben en dan is ook om deze reden de eis van ULO of drie jaar HBS eerder een minimum dan een maximum. Gelukkig zijn er al heel wat Nederlandse boeren, die de weg hebben gevonden naar het openbare leven in de ruimste zin, maar te ve-

Nederlandse trekpaarden met veulens in Zuid-Limburg

len nog menen, dat zij hun plicht hebben gedaan als zij ijverig op hun bedrijf werken en bij gelegenheid eens een praatje houden met hun buurman en collega. Wil de boer zich in de toekomst handhaven, dan moet hij naar buiten, temidden van zijn mede-Nederlanders en straks van zijn mede-Europeanen. Misschien zullen sommigen vragen of dit opgaan van de boeren in het grotere geheel van ons volk er niet toe zal leiden, dat veel van hetgeen men als karakteristiek voor boer en platteland beschouwde, verloren zal gaan. Ik kan dat niet ontkennen en als geboren en getogen plattelandstreuer ik dat zelfs. Maar het is onvermijdelijk. Voor een boerenstand, die als een min of meer afzonderlijke groep een eigen leventje leidt, is in de toekomstige maatschappij geen plaats. Dit betekent niet, dat de boer zijn persoonlijkheid moet opgeven en een slaafs navolger van anderen moet worden. Artsen, onderwijzers, leraren, ambtenaren, zij hebben allen hun eigen kenmerken, hun typische gedragvormen, hun eigen normen ten opzichte van hun beroep en van hun positie. Maar zij leven en werken te midden van anderen en weten juist daardoor waardering voor hun positie en hun werk te wekken. Iets overdreven kan men stellen, dat de boeren zich nu nog vaak als groep tegenover alle anderen zien, in de toekomst zullen zij, elk voor zich, bewust moeten willen staan te midden van vertegenwoordigers van vele andere groepen.

Evenmin als zijn eigen persoonlijkheid zal de boer zijn eigen organisaties behoeven op te geven. Integendeel, hij zal ze meer dan ooit nodig hebben om hem te helpen uitdrukking te geven aan hetgeen hij is en waard is. We kunnen hierbij buiten beschouwing laten, of de organisaties in hun tegenwoordige vorm en met hun tegenwoordige belangstellingsrichting reeds geheel aangepast zijn aan de taak die zij in de toekomst moeten vervullen. Zeker is ook

hier al veel aan het veranderen. In de eerste plaats is echter van belang, dat elke afzonderlijke boer zich bewust wordt van de houding welke hij tegenover de buitenwereld dient aan te nemen. Heeft hij deze gevonden, dan zal hij als dat nodig mocht zijn, de middelen wel weten te vinden om zijn organisatie zo om te bouwen, dat zij hem zo goed mogelijk kan helpen boer en landbouw in het toekomstige bestel die plaats te geven, waarop zij recht hebben.

Boerderijtje bij Hoogland (U.)

